

แบตเตอรี่

พลังงานไฟฟ้าที่มนุษย์ใช้ทุกวันนี้ได้มาจากหลายทาง และทางหนึ่งซึ่งเราใช้กันมากในชีวิตประจำวัน ได้มาจากพลังงานเคมีที่เปลี่ยนเป็นพลังงานไฟฟ้าในเซลล์ไฟฟ้า

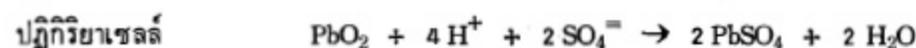
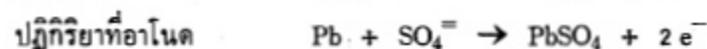
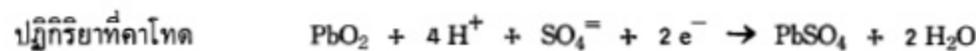
เซลล์ไฟฟ้า คือเครื่องมือที่เปลี่ยนพลังงานเคมีเป็นพลังงานไฟฟ้า หรือพลังงานไฟฟ้าเป็นพลังงานเคมี ประเภทที่เปลี่ยนพลังงานเคมีเป็นพลังงานไฟฟ้า เรียกว่ากัลวานิกเซลล์และ ประเภทที่เปลี่ยนพลังงานไฟฟ้าเป็นพลังงานเคมีเรียกว่าอิเล็กโทรไลติกเซลล์ เซลล์ไฟฟ้าทุกชนิดประกอบด้วยขั้วไฟฟ้า ๒ ชนิด คือ คาโทด (cathod) และแอโนด (anode) และส่วนที่เป็นน้ำยาเคมีซึ่งเรียกว่า อิเล็กโทรไลต์ (electrolyte)

เซลล์ไฟฟ้ายังจำแนกเป็น ๒ ชนิด คือชนิดที่เมื่อใช้ไฟหมดแล้วไม่สามารถอัดไฟเพื่อนำมาใช้อีก เรียกว่าเซลล์ปฐมภูมิ (primary cell) และชนิดที่เมื่อใช้ไฟหมดแล้วนำมาอัดไฟใช้ใหม่ได้อีก เรียกว่าเซลล์ทุติยภูมิ (secondary cell) เมื่อนำเซลล์ไฟฟ้ามาต่อกันแบบอนุกรมเรียกว่าแบตเตอรี่ แบตเตอรี่ที่เรารู้จักกันดีและใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน คือแบตเตอรี่ตะกั่วกรด

แบตเตอรี่ตะกั่ว—กรด (lead—acid battery) ที่สำคัญ ๆ มี ๒ ชนิด คือ แบตเตอรี่ที่ใช้กับรถยนต์ และแบตเตอรี่พลวง

ปฏิกิริยาของเซลล์ตะกั่ว—กรด (การปล่อยไฟ)

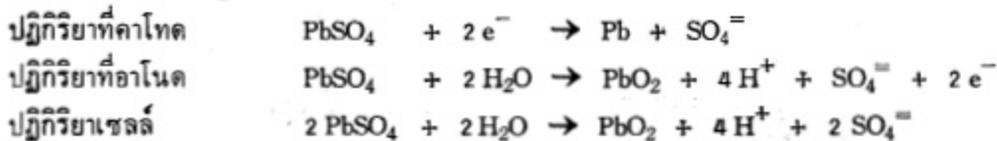
ส่วนที่เป็นแอโนดทำด้วยตะกั่ว ส่วนที่เป็นคาโทดทำด้วยตะกั่วไดออกไซด์ ส่วนน้ำยาเคมี (อิเล็กโทรไลต์) ก็คือ กรดกำมะถัน สำหรับปฏิกิริยาของการปล่อยไฟ เป็นดังนี้

แบตเตอรี่ที่ใช้กับรถยนต์ประกอบด้วยเซลล์ที่มีแรงเคลื่อนไฟฟ้าเซลล์ละ ๒ โวลต์ จำนวน ๖ เซลล์ มาต่อกันแบบอนุกรม ในแบตเตอรี่นี้จะมีแผ่นธาตุบาง ๆ มีรูพรุนคล้ายฟองน้ำเพื่อให้มีพื้นที่ผิวมาก ซึ่งจะทำให้แบตเตอรี่สามารถปล่อยกระแสได้มากและยังคงรักษาแรงเคลื่อนไฟฟ้าไว้ในระดับที่ต้องการด้วย แบตเตอรี่ชนิดนี้ได้ถูกออกแบบให้ปล่อยพลังงานได้ทีละน้อยแล้วนำมาอัดไฟใหม่ (shallow cycling) ถ้าจะให้ปล่อยพลังงานมาก ก็ต้องใช้ในช่วงสั้น ๆ เช่น ในการสตาร์ทเครื่องยนต์ โดยเฉลี่ยแล้วจะใช้กระแสเกินกว่า ๓๐๐ แอมแปร์ในเวลา ๒—๓ นาที ซึ่งจะทำให้พลังงานในแบตเตอรี่ร้อยละ ๑ ของความจุของแบตเตอรี่ถูกใช้ไป (ความจุคือพลังงานไฟฟ้าที่มีหน่วยเป็นแอมแปร์—ชั่วโมง) ดังนั้นผู้ที่ชอบสตาร์ทรถทั้งวันนาน ๆ ก็จะทำให้แบตเตอรี่เสื่อมสภาพเร็ว

แผ่นธาตุดังกล่าวบอบบางและเปราะ เมื่อต้องผ่าน ขบวนการ ทางเคมีในการอัดและปล่อยไฟอย่างเต็มที่บ่อย ๆ อนุภาคของตะกั่วซึ่งเป็นส่วนประกอบของธาตุจะหลุดจากแผ่น ทำให้เกิดกระแสไฟลัดวงจรเป็นผลให้อัตราการปล่อยกระแสสูงขึ้น ซึ่งจะทำให้แบตเตอรี่เสื่อมประสิทธิภาพเร็วขึ้น

สำหรับปฏิกิริยาการอัดไฟ ชั่วที่เคยเป็นคาโทดจะกลับกลายเป็นแอนโนด ส่วนขั้วที่เป็นแอนโนดจะกลับกลายเป็นคาโทด ปฏิกิริยาเป็นดังนี้

จะเห็นว่า ปฏิกิริยา การอัดไฟ และปล่อยไฟเป็นปฏิกิริยาสวนทางกัน ในระหว่าง ที่มีการ ปล่อยไฟ พื้นที่ของแผ่นธาตุที่ทำปฏิกิริยาจะลดลง เพราะผิวของมันถูกเคลือบด้วยตะกั่วซัลเฟต ซึ่งเป็นฉนวนทำให้ความต้านทานภายในสูง และแรงเคลื่อนไฟฟ้าก็ลดต่ำลง ในที่สุดแผ่นธาตุจะไม่มีพื้นที่ผิวเหลือสำหรับทำปฏิกิริยา เนื่องจากซัลเฟตที่อ้อนจากน้ำยาจะมาจับเป็นตะกั่วซัลเฟตบนแผ่นธาตุจนหมด แบตเตอรี่จึงหมดสภาพ

เมื่อ ซัล เฟต ออออน ทั้ง หมด หลุด จาก แผ่น ธาตุ และเข้ามาอยู่ในสารละลาย เราเรียกว่าแบตเตอรีถูกอัดไฟ แต่ในทางปฏิบัติแล้วซัลเฟตที่อ้อนไม่อาจหลุดเข้ามาในสารละลายได้หมด บางส่วนยังคงเกาะติดกับแผ่นธาตุในรูปของตะกั่วซัลเฟต สิ่งนี้เป็นสาเหตุที่ทำให้แบตเตอรีมีอายุจำกัด เมื่อเวลาผ่านไปพื้นที่ผิวที่สามารถทำปฏิกิริยาจะร่อยหลอลงไปทุกที ปรากฏการณ์เช่นนี้เรียกว่า ซัลเฟชัน (sulfation)

ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นอยู่กับอุณหภูมิ อุณหภูมิที่เหมาะสมที่สุดคือ ๗๔ องศาฟาเรนไฮต์ ถ้าอุณหภูมิลดลงปฏิกิริยาจะเกิดได้ช้า แรงเคลื่อนไฟฟ้าจะต่ำ ตัวอย่างที่เห็น ๆ กัน อยู่คือเมื่อเวลาที่มีอากาศเย็นจะสตาร์ทรถได้ยาก เมื่ออุณหภูมิสูงก็เช่นกัน ถ้าปล่อยแบตเตอรีไว้นาน ๆ มีอุณหภูมิเกิน ๙๕ องศาฟาเรนไฮต์ จะทำให้อายุการใช้งานสั้นลงและประสิทธิภาพจะต่ำลง เนื่องจากเกิดการปล่อยกระแสไฟได้เอง (self-discharging) ประสิทธิภาพของแบตเตอรี จะดีขึ้นถ้าปล่อยไฟอย่างช้า ๆ

เมื่อไม่นานมานี้ได้มีการเติมแคลเซียมลงไป ในแผ่นธาตุที่มีรูพรุน เพื่อให้แผ่นธาตุแข็ง ภาวเติมแคลเซียมนี้ทำให้ความต้านทานภายในแบตเตอรีสูงขึ้น การอัดไฟจะทำได้ช้า แต่แบตเตอรีที่มีแคลเซียมอยู่ด้วยนี้ ถ้าปล่อยไว้นาน ๆ เมื่อจะใช้ก็นำมาอัดไฟอีกเล็กน้อยก็ใช้ได้ และข้อดีอีกอย่างหนึ่งก็คือไม่ต้องเติมน้ำกลั่นบ่อย ๆ

คุณสมบัติของแบตเตอรีประเภทตะกั่ว—กรด

แบตเตอรีประเภทนี้ถูก ออกแบบ ให้ปล่อย พลังงานไฟฟ้าได้ทีละน้อย แล้วต้องนำมาอัดไฟใหม่ ถ้าจะให้ปล่อยพลังงานไฟฟ้ามาก ๆ ก็ต้องใช้ในเวลาสั้น ๆ สำหรับรถยนต์เมื่อเครื่องติดแล้ว แบตเตอรีจะถูกอัดไฟจากเครื่องผลิตไฟ (generator) การปล่อยกระแสไฟนี้ แรงเคลื่อนไฟฟ้าจะลดลงเป็นปฏิกิริยาโดยตรงกับอัตราของการปล่อยกระแสไฟ ถ้าแบตเตอรีปล่อยไฟครบ 100 เปอร์เซ็นต์ แรงเคลื่อนจะลดลงอย่างรวดเร็วจนถึงจุดหมดสภาพ แรงเคลื่อนไฟฟ้าแบตเตอรีเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเครื่องมือเครื่องใช้ทางไฟฟ้าที่ต้องใช้แบตเตอรีได้ถูก ออกแบบ ให้ทำงานในช่วงของศักย์ไฟฟ้าช่วงใดช่วงหนึ่ง ถ้าแรงเคลื่อนของแบตเตอรีต่ำกว่าช่วงนี้แล้ว เครื่องมีนั้นจะไม่ทำงาน

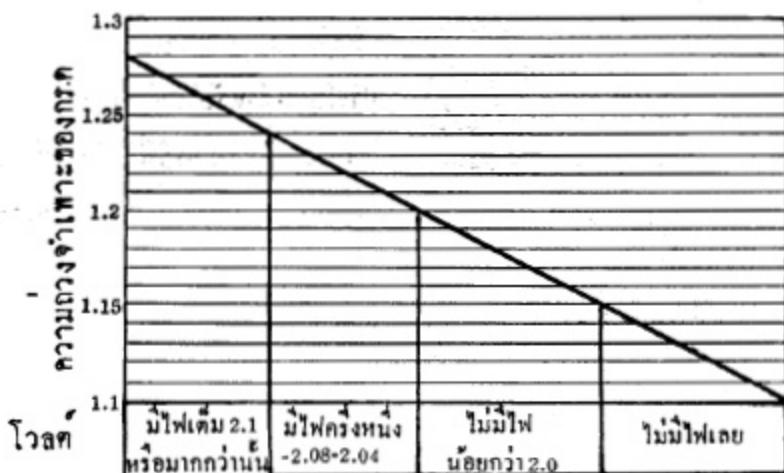
อายุ การ ใช้ งาน ของ แบตเตอรี รถยนต์ เฉลี่ย ประมาณ ๓-๕ ปี แต่ถ้าให้มันปล่อยไฟไปมาก ๆ แล้วจึงนำมาอัดไฟใหม่ก็จะทำให้มีอายุไม่ถึง ๒ ปี

ความด่างจำเพาะกับสถานะภาพของประจุ

เมื่อแบตเตอรีปล่อยกระแสไฟ กรดกำมะถันจะถูกใช้ไปเรื่อย ๆ ทำให้ความด่างจำเพาะของน้ำยา

(electrolyte) ลดลง ดังนั้นการวัดสภาพของประจุของแบตเตอรี่ตะกั่ว—กรด อาจหาได้โดยการวัดความ

ถ่วงจำเพาะโดยใช้ไฮโดรมิเตอร์ แบตเตอรี่ที่ตีควรมีค่าความถ่วงจำเพาะ ๑.๒๘ ดังรูป

สภาวะของแบตเตอรี่ตะกั่ว—กรด วัดจากแรงเคลื่อนในสภาพที่เป็นวงจร เบิก และความถ่วงจำเพาะของน้ำยา

การตรวจสอบสภาพของประจุอีกวิธีหนึ่ง คือการวัดแรงเคลื่อนไฟฟ้า ซึ่งเป็นวิธีที่ดีกว่าวิธีแรก เราไม่ต้องเปิดเซลล์ออกมาตรวจ เพราะการเปิดเซลล์อาจเป็นการนำสารมลทินเข้าไปในเซลล์ได้ แบตเตอรี่ชนิด ๑๒ โวลต์ โดยปกติจะมีช่วงของแรงเคลื่อนไฟฟ้าระหว่าง ๑๑.๗ ถึง ๑๒.๖ โวลต์ หรือวัดความแตกต่างของแรงเคลื่อนไฟฟ้าระหว่างแต่ละเซลล์ ซึ่งไม่ควรเกิน ๐.๐๕ โวลต์

ปัญหาที่เกิดกับการวัดแรงเคลื่อนไฟฟ้า คือ อุณหภูมิ เพราะความต้านทานภายในเซลล์จะแปรตามอุณหภูมิ ถ้าแบตเตอรี่ที่อุณหภูมิมีค่ากว่า ๕๐ องศาฟาเรนไฮต์ และกำลังอัดไฟอยู่ ค่าแรงเคลื่อนไฟฟ้าที่วัดได้จะสูงกว่าความเป็นจริง ทำให้ผู้วัดคิดว่าแบตเตอรี่มีไฟเต็ม แต่ความจริงแล้วยังไม่เต็ม ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการแก้ไขความผิดพลาดเนื่องจากอุณหภูมิ

ประสิทธิภาพกับอัตราการปล่อยไฟ

แบตเตอรี่ตะกั่ว—กรด มีประสิทธิภาพประมาณร้อยละ ๗๐ ถ้าให้ปล่อยไฟช้าลงจะทำให้ประสิทธิภาพสูงขึ้น ดังนั้นเราควรใช้แบตเตอรี่ขนาดใหญ่ เพราะปล่อยไฟได้ช้าและเก็บพลังงานไฟฟ้าได้มาก

การอัดไฟสำหรับแบตเตอรี่ตะกั่ว—กรด

สำหรับแบตเตอรี่ที่ไฟเกือบหมดหม้อหรือเกือบเต็ม (สถานะสภาพของประจุน้อยกว่าร้อยละ ๒๐ หรือมากกว่าร้อยละ ๘๐ ตามลำดับ) อัตราการอัดไฟที่เหมาะสมที่สุดคืออัดให้เต็มในเวลา ๒๐ ชั่วโมง ถ้าอัดในอัตราเร็วจะทำให้เกิดก๊าซและความร้อนในแบตเตอรี่มาก ทำให้อายุของแบตเตอรี่สั้นลง ส่วนแบตเตอรี่ที่มีสภาพของประจุน้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ถึงร้อยละ ๘๐ อัตราที่เร็วที่สุดที่อัดแบตเตอรี่ได้อย่างมีประสิทธิภาพคืออัดให้เต็มในเวลา ๑๐ ชั่วโมง

การปล่อยไฟเอง (self discharge)

คือการสูญเสียไฟไปเองโดยไม่ได้ใช้ ซึ่งขึ้นกับอุณหภูมิ ถ้าเก็บไว้ในที่เย็นจัดก็จะไม่มีการปล่อยไฟได้เอง ถ้าต้องการเก็บแบตเตอรี่ตะกั่ว—กรด ไว้เฉยๆ เมื่อไม่ใช้งานหลาย ๆ เดือน ควรเก็บไว้ที่อุณหภูมิ ๕๐ องศาฟาเรนไฮต์ แต่ก่อนเก็บต้องให้แน่ใจว่าแบตเตอรี่มีไฟเต็มหม้อแล้ว และเมื่อจะนำมาใช้ต้องทำให้มันอุ่นขึ้นก่อน

การบำรุงรักษา

เวลาที่เหมาะที่สุดสำหรับการดูแลรักษาแบตเตอรี่ คือ เวลายังมีไฟเต็มและกำลังอัดไฟอยู่ จะเป็นเวลาที่เหมาะที่สุดที่จะตรวจระดับของน้ำยาของทุก ๆ เซลล์

การเติมน้ำในแบตเตอรี่ขณะที่ยังเย็น แล้วอัดไฟเข้าไป จะทำให้น้ำยาทะลักออกมาเนื่องจากเกิดการขยายตัวจากความร้อนที่ได้จากการอัดไฟ เมื่อแบตเตอรี่มีไฟเต็ม หม้อ แล้ว นำมาอัดไฟจะเกิดก๊าซขึ้น ฟองก๊าซนี้จะช่วยกระจายน้ำไปทั่วน้ำยา

พึงระลึกไว้ว่าเมื่อระดับน้ำยาพร่อง ให้เติมน้ำกลั่นเสมอ วิธีดูแลรักษาอีกวิธีหนึ่งคือตรวจความแตกต่างของแรงเคลื่อนระหว่างแต่ละเซลล์ ซึ่งไม่ควรเกิน ๐.๐๕ โวลต์

แบตเตอรี่หลวง

แบตเตอรี่ประเภทหลวงนี้ แผ่นธาตุไม่ได้ทำด้วยตะกั่วที่มีรูพรุนเหมือนฟองน้ำ แต่เป็นแผ่นโลหะผสมของตะกั่วที่มีพลวงถึงร้อยละ ๑๖ พลวงที่ถูกผสมเข้าไปจะไม่มีส่วนในปฏิกิริยาของเซลล์ แต่จะช่วยให้แผ่นธาตุมีความแข็งแรงและมีอายุการใช้งานนานขึ้น แผ่นธาตุของแบตเตอรี่ชนิดนี้จะหนากว่าแผ่นธาตุของแบตเตอรี่รถยนต์มากกว่า ๔ เท่า ทำให้มีขนาดใหญ่และหนัก ไม่ใช่ประกอบแบตเตอรี่ที่มีแรงเคลื่อนไฟฟ้าเกิน ๖ โวลต์

เอกสารอ้างอิง

1. Perez, Richard A. The complete battery book, Pennsylvania, Tab Books Inc., 1985
2. Ullmann's encyclopedia of industrial chemistry, 5th ed Vol. A3, Florida, Deerfield Beach, 1985
3. Dry cells batteries & accumulators : a complete reference to all the usual modern types, Hemel Hempstead, Herts., Model & Allied Publication Ltd., 1972

แบตเตอรี่ชนิดนี้ถูกออกแบบไว้ให้สามารถปล่อยพลังงานได้สูง และสามารถใช้พลังงานไฟฟ้าได้เกินกว่าร้อยละ ๘๐ แล้วจึงนำไปอัดไฟเมื่อนำมาใช้อีก มีประโยชน์สำหรับใช้กับรถไฟฟ้า รถในสนามกอล์ฟ ลิฟท์ และแทรกเตอร์ที่ใช้ในเมืองแรม ส่วนปฏิกิริยาเคมีของเซลล์คล้ายกับแบตเตอรี่รถยนต์

อายุการใช้งานของแบตเตอรี่ประเภทนี้ ประมาณ ๕-๑๕ ปี

กล่าวโดยสรุปแล้วแบตเตอรี่ตะกั่ว — กรด ทั้งชนิดแบตเตอรี่ที่ใช้กับรถยนต์และแบตเตอรี่พลวงต่างก็มีความสำคัญในการใช้งาน ด้วยวิวัฒนาการสมัยใหม่ ได้มีการเติมแคลเซียมลงไปในส่วนธาตุของแบตเตอรี่สำหรับรถยนต์ ทำให้ต้นทุนค่าแรงและความต้านทานภายใน แบตเตอรี่สูงขึ้น ซึ่งยังไม่ต้องเติมน้ำกลั่นบ่อย ๆ อีกด้วย สำหรับแบตเตอรี่หลวงนั้น พลวงที่ผสมเข้าไปจะช่วยให้แผ่นธาตุมีความแข็งแรง และมีอายุการใช้งานยาวนานขึ้นใช้ประโยชน์ได้กว้างขวางขึ้น และเป็นที่คาดหวังว่า ในอนาคตข้างหน้าอาจจะมีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการผลิตแบตเตอรี่ให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นไปอีก